

Stokes, Doug a Raphael, Sam:

**GLOBAL ENERGY SECURITY
AND AMERICAN HEGEMONY**

Baltimore: The John Hopkins University Press, 2010. 280 stran.

DOI: 10.5817/PC2013-3-363

Kniha Douga Stokese a Sama Raphaela se zabývá výrazným tématem posledních let – energetickou bezpečností. O tom, že energetická bezpečnost, tedy stabilní dodávky v adekvátním rozsahu a za přiměřenou cenu¹, je nejen problematikou technickou, ale může se týkat i jiných sfér včetně vnitrostátní politiky a mezinárodních vztahů, jsme se mohli přesvědčit několikrát i v nedávné minulosti. Příkladem budiž plynové zásobovací krize, z nichž ta poslední – z počátku roku 2009 – zasáhla citelně i střední Evropu. Během první dekády 21. století se kromě zmíněných plynových krizí odehrálo i několik dalších událostí, které k tématu energetické bezpečnosti obrátily pozornost nejen odborné, ale i laické veřejnosti. Namátkou jmenujme strmý růst cen ropy, katalyzující světovou hospodářskou krizi, rozvoj těžby plynu z břidličných ložisek s výraznými důsledky pro USA a potenciálně i Evropu, hurikán Katrina, odhalující zranitelnost důležité transportní infrastruktury, atd.

Autoři v této knize téma energetické bezpečnosti rozebírají s ohledem na postavení Spojených států amerických (USA) v mezinárodních vztazích. Kniha se rozprostírá mezi dvěma vzájemně propojenými tematickými póly. Tím prvním je téma hegemonního postavení USA a druhým již zmíněné téma energetické bezpečnosti, resp. role USA v zajišťování toku ropy na světový trh (viz dále). Ačkoli titul knihy může odkazovat na téma energetické bezpečnosti jako celku, kniha se věnuje téměř výhradně pouze výseku proble-

matiky – ropnému zásobování. Takové omezení může působit poněkud redukcionisticky, zvláště, když je to právě rapidní rozvoj těžby plynu z břidlic, který v posledních letech nejvýznamněji změnil postavení USA na trhu s energetickými komoditami. Na druhou stranu je ropa stále nejvýznamnější světovou energetickou surovinou obchodovanou na globální úrovni a dominující surovinou v energetickém mixu USA. Do problematiky navíc promlouvá i fakt, že je značná část konvenčních světových zásob ropy lokalizována v oblastech kulturně odlišných od „západního světa“, což se významně promítá do oblasti mezinárodních vztahů.

Jak již název knihy naznačuje, autoři popisují souvislost mezi pozicí USA v mezinárodních vztazích a energetickou bezpečností na globální úrovni.² Postavení USA autoři automaticky nahlížejí jako hegemonní, a přestože se dá předpokládat, že cílová skupina této publikace je s pojmem, respektive jeho konceptualizací, dobře obeznámena, nezaškodilo by, pokud by autoři věnovali prostor jeho vymezení a operacionalizaci. Takto čtenáři nezbyvá, než přistoupit na logiku uvažování autorů a premisu hegemonie USA automaticky přijmout hned od počátku. K dobru je autorům třeba přičíst, že minimálně vliv USA na fungování systému a jejich roli popisují poměrně názorně, což na zmíněnou nezodpovězenou otázku alespoň částečně odpovídá.

Autoři představují střizlivý pohled na roli a působení USA v mezinárodních vztazích a zřejmě i díky faktu, že nepůsobí na univerzitách v USA, jsou poměrně otevření v popisu nástrojů zahraniční politiky USA pro dosahování jejich cílů. Úvod je věnován popisu cílů a motivací zahraniční politiky USA, silným obhajováním její konzistence a popření její imperiální povahy. Autoři zde kromě vlivu Spojených států na světový ekonomický řád popisují jejich roli v zajišťování toku ropy na světový trh. Následující kapitola je věnována nástrojům zahraniční politiky,

vymezení oblastí, v níž USA svůj vliv uplatňují a souvislosti ekonomické a mocenské stability USA a bezpečného ropného zásobování. Logika uvažování autorů, prostupující celou knihou, je následující. Důležitost ropy pro ekonomiku „západních“ zemí, je hlavním důvodem působení USA v zemích globálního Jihu bohatých na ropné zdroje. Primárním cílem však není exploatace tamějších zdrojů pro vlastní potřeby, ale udržení takového režimu, v němž bude zajištěn nepřerušovaný tok suroviny na světový trh, z čehož mohou kromě USA profitovat i ostatní státy Západu. Ty pak na oplátku podporují USA v jejich dominantním postavení. Všeobecná dostupnost ropy na trhu sice pro USA znamená vzdání se části ropných dodávek ve prospěch ostatních, na druhou stranu je postavení USA v systému následně posilováno právě skrze reciproční podporu ze strany ostatních profitujících hráčů. Teze, že tato zahraniční politika je konzistentní již od konce první poloviny 20. století a USA uplatňují svůj vliv nikoli z imperiálních pohnutek, ale z nutnosti udržovat liberální ekonomický řád (umožňující cirkulaci kapitálu, investic a tok ropy), je jedním z dominantních motivů celé knihy. Autoři de facto popírají vliv různých dějinných událostí, osob či administrativ na diskurs zahraniční politiky USA. Významné vojenské akce, např. reakce na teroristické útoky z 9. září 2001, jsou označovány jako taktické kroky v rámci dlouhodobé a zhruba od 40. let 20. století v zásadě neměnné strategie.³

Asi nejkontroverznější částí knihy je popis nástrojů, kterými USA dosahují svého cíle. V případě zemí bohatých na ropné zdroje jde především o podporu a instalaci režimů ochotných k jednání a obchodování s ropou. Mnohdy tak dochází k přímé či nepřímé podpoře autoritativních či totalitních režimů a jejich úmyslné izolaci vůči revolučním silám, včetně těch demokratických. Autorům je třeba vyslovit uznání za to, že otevírají velice citlivé otázky působení amerických vojenských jednotek nebo privátních vojen-

ských jednotek podporovaných americkými administrativami a jejich aktivit majících za cíl udržování statusu quo či potírání rebelujících a povstaleckých skupin.

Byť vysvětlení motivů zahraniční politiky USA může v některých pasážích působit poněkud subjektivně, je třeba ocenit, že autoři zůstávají většinou ve své argumentaci konzistentní. Tato konzistence je jen místy narušena zavádějícími formulacemi myšlenek. To je případ tvrzení, že globalizace pod vedením USA je pokračováním dřívějšího imperialismu a úmyslnou exploatací přírodních zdrojů států Jihu.⁴ Čtenář může být poněkud zmaten, neboť v úvodní části autoři popírají, že by zahraniční politika USA byla realizována z imperiálních pohnutek. Jedná se částečně o daň absenci přesné definice pojmů, se kterými kniha pracuje, a rolí, které jednotlivým hráčům přisuzuje (viz výše). Autoři zde rovněž z velké míry do knihy promítají vlastní názory a filosofická východiska. Je možné, že vnímají imperialistické nastavení zahraničněpolitického diskursu USA jako imanentní a nazírají na něj jako na součást jakéhosi globálního imperialismu „západních“ zemí. Čtenáři nicméně nezbyvá než si tuto myšlenkovou konstrukci domyslet.

Autoři v rámci své argumentace rozkrývají i události, které nejsou vnímány zcela jednoznačně. Příkladem za všechny je tzv. druhá válka v Zálivu. Autoři zde neobhajují přímočarou logiku, podle níž byla hlavním motivem invaze rozsáhlá ložiska ropy, ale tvrdí, že motivem byla reforma země k obrazu liberálně-tržních zásad, umožnění cirkulace kapitálu a investic nadnárodních ropných společností (IOC's).⁵ „Globalizace ekonomik“ nicméně dle autorů zakládá silně asymetrický vztah, který je výhodný především pro vyspělé spotřebitelské země.

Knihy se v jednotlivých kapitolách postupně zaměřuje na klíčové oblasti zájmu USA z hlediska ropného zásobování – oblast Perského zálivu, Kaspického regionu, západní Afriky a Latinské Ameriky. Ve všech

těchto kapitolách jsou popsány snahy USA o instalaci a udržení prostředí příhodného pro obchod s ropou. Menší pozornost, než by bylo v takto tematicky zaměřené knize vhodné, je věnována geopolitickému soupeření USA a jejich vyzyvatelů – Číny a Ruska. Tyto země, resp. jejich působení s cílem zajištění vlastní energetické bezpečnosti a geopolitického vlivu, jsou sice zmiňovány v některých konkrétních případech⁶, nicméně stejně jako v případě USA zde absentuje hlubší rozbor jejich postavení v systému. Větší pozornost by si jistě zasloužily také rozdílné přístupy USA a Číny při zajišťování energetických surovin v zahraničí.

Celkově může publikace posloužit jako poměrně dobrá ilustrace propojení oblastí mezinárodních vztahů a energetické bezpečnosti.⁷ Autoři pomáhají definovat postavení energetických témat tím, že na příkladu USA ukazují, jak spolu energetické zásobování (zde ilustrováno na příkladu ropy) a zahraniční politika souvisejí a jak se navzájem ovlivňují. Kniha je tak nejen příspěvkem k velice aktuálnímu tématu, ale zároveň uvádí do celkového rámce motivy jednání USA v zahraniční politice. Vytknout by se jí dal jistý redukcionismus, zejména velmi omezený prostor věnovaný ostatním mocnostem. Další výtkou může být to, že autoři od čtenářů předpokládají automatické přijetí předkládaného výkladu některých fenoménů. Rovněž popis vybraných historických událostí a řetězců událostí trpí místy zjednodušením, které jde zřejmě na vrub snaze autorů názorně demonstrovat logiku fungování mezinárodního systému a roli USA v něm.⁸ S ohledem na způsob výkladu a argumentace by bylo možné knize vytknout také jistou subjektivitu v nahlížení na projevy zahraniční politiky USA. Jako poněkud nadbytečný se jeví závěr knihy, který kromě velmi hrubého shrnutí přidává jakýsi optimistický náhled do budoucna, ve kterém autoři vyjadřují naději, že budoucí zahraniční politika USA bude více založena na politice

lidských práv. Vzhledem k celkově věcnému vyznění knihy v duchu realistického chápání mezinárodního systému působí tato závěrečná douška poněkud nepatříčně.

Poznámky:

1. Pod touto formulací se skrývá jedna z definic energetické bezpečnosti. V posledních letech bývá k této definici připojován ještě požadavek na environmentální šetrnost energetického zásobování.
2. Vzhledem k roli, jakou hraje ropa v ekonomice většiny států, a globálnímu dosahu změn její dostupnosti a ceny se dá pochopit záměr autorů soustředit se právě na tuto surovinu. Zároveň je tak ospravedlněn název knihy, který hovoří o globální energetické bezpečnosti přes to, že se zabývá de facto jen jedinou surovinou.
3. V této souvislosti publikace interpretuje rétorikou i faktickou odlišnost některých projevů administrativy Baracka Obamy od administrativy George W. Bushe spíše jako změnu momentální taktiky při zachování hlavních motivů a cílů.
4. Tato formulace se vyskytuje zejména v kapitole 2 – *Counterinsurgency and the Stabilization of Order*.
5. Fakt, že Spojeným státům šlo v prvé řadě o instalaci obchodním transakcím nakloněného režimu a nikoli o přímou exploataci iráckých zdrojů, ilustrují autoři na faktu, že první ropnou společností, která uzavřela kontrakt s iráckou vládou coby formálním vlastníkem ropných ložisek, byla čínská CNPC.
6. Např. působení Číny ve střední Asii v otázkách zajištění ropných dodávek z Kazachstánu.
7. Pro srovnání může posloužit podobně tematicky zaměřená kniha Iana Rutledge s názvem *Addicted to Oil: America's Relentless Drive for Energy Security* z roku 2006, která se však zaměřuje na spíše konkrétní případy působení USA v otázkách zajištění přístupu k ropným zdrojům než na širší kontextuální výklad působení USA. Srov. Rutledge, Ian. 2006. *Addicted to Oil: America's Relentless Drive for Energy Security*. New York: I.B. Tauris.
8. Např. kapitola popisující aktivity USA a IOC's v Kaspickém regionu v 90. letech.

Martin Jirušek

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity